

ПАРТНЕРСТВО ЈАПАНА И СЕВЕРНОАТЛАНТСКЕ АЛИЈАНСЕ¹**Кључне ријечи**

Јапан, НАТО, партнерство, САД, геостратегија, Уједињене Нације, мировне операције

Аутори

Мр Жељко Будимир је виши асистент на Факултету политичких наука Универзитета у Бањој Луци.

Др Небојша Вуковић је научни сарадник у Институту за међународну политику и привреду у Београду

Кореспонденција

zeljko.budimir@fpn.unibl.org

Област

Геополитика

Сажетак

У раду се описује и објашњава однос Јапана са Северноатлантском алијансом, развој њиховог партнерства, допринос Јапана мисијама НАТО-а у свету, као и тренутни статус Јапана у Алијанси. Аутори рада су навели и објаснили моделе сарадње две стране, као и перспективе будућих односа. Поред тога, паралелно је приказана и унутрашња политичка и законодавна трансформација у Јапану, у правцу његовог већег и робуснијег ангажовања у међународним мисијама, укључујући и употребу силе, која се током претходних седам деценија, услед уставних и законских ограничења пажљиво избегавала. Основна теза рада је да су јапанско приближавање НАТО-у, то јест јачање њиховог партнерства и уклањање правних препрека у самом Јапану за коришћење силе у међународној политици, комплементарни процеси. У раду су коришћене аналитичка, синтетичка и компаративна метода.

DOI

10.5937/pol1612088B

UDK

327.51(520:4-672EU)

Датум пријема чланка

22.09.2016.

Датум коначног прихватања чланка за објављивање

30.10.2016.

¹Напомена: *Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија у савременим међународним односима – стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни економски, правни и безбедносни аспекти“ Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, бр. 179029.*

УВОД

Након окончања Другог светског рата, Сједињене Државе учествују у стварању више војно-политичких блокова и билатералних савеза са циљем (гео)стратегијског спутавања и „гушења“ свог глобалног ривала – Совјетског Савеза. На Старом континенту, почетком априла 1949. године, рођен је НАТО (North Atlantic Treaty Organization), коме су поред САД и Канаде, приступили и Исланд, Велика Британија, Француска, Португалија, Норвешка, Данска, Белгија, Холандија, Луксембург и Италија. После три године, пакту се придружују Грчка и Турска, 1955. године, Савезна Република Немачка, а 1982. године, и Шпанија. Шпанско прикључење је било истовремено и последње током Хладног рата.

На другом крају глобуса, у септембру 1951. године, Сједињене Државе су склопиле са Аустралијом и Новим Зеландом АНЗУС пакт (Australia, New Zealand and United States Treaty) који је следеће године ступио на снагу. Овај војни савез такође је био утемељен на приступу да напад на једну од чланица савеза представља претњу за остале државе које партиципирају у њему. Поред АНЗУС-а, још је једна организација за колективну безбедност, основана током 1950-тих година, а да је делимично обухватала и пацифички регион. Реч је о СЕАТО-у (Southeast Asia Treaty Organization) – пакту који је успостављен у септембру 1954. године, потписивањем одговарајућег споразума у Манили, главном граду Филипина. Овом војном савезу, који је требао да представља азијску реплику НАТО-а, приступили су, осим Сједињених Држава, и Велика Британија, Француска,

Аустралија, Нови Зеланд, Пакистан, Филипини и Тајланд. СЕАТО је формално прекинуо са радом 1977. године, суочен од самог настанка са slabим ангажовањем држава чланица у његовом функционисању.

Поред ових војно-политичких блокова, Сједињене Државе у Азији су потписале више билатералних споразума који се тичу одбране појединих азијских земаља које се налазе на осетљивом геостратегијском положају, односно могу због тог свог положаја да значајно допринесу војним напорима САД у евентуалном рату било против СССР-а, било против комунистичке Кине. Сједињене Државе у августу 1951. године, потписују са Филипинима Узајамни одбрамбени пакт (Mutual Defence Treaty Between the Republic of the Philippines and the United States), који напад на једну страну потписницу у области Пацифика, третира као опасан за мир и безбедност друге стране, која се обавезује да ће одговорити на заједничку опасност у складу са својим уставним процедурама. Филипини су прихватили размештај америчких трупа на својој територији (ваздухопловне и поморске базе). Након успостављеног примирја у Корејском рату, у октобру 1953. године, САД и Јужна Кореја су такође потписале Узајамни одбрамбени пакт (Mutual Defence Treaty Between the United States and the Republic of Korea), који је омогућио Сједињеним Државама да на јужнокорејској територији распореде копнене, ваздушне и поморске снаге, које су тамо присутне до данас. Непосредно после потписивања споразума са Филипинима, у септембру 1951. године, у Сан Франциску, САД и Јапан су потписали Безбедносни споразум (The Security Treaty Between

the United States and Japan) према којем Јапан даје право Сједињеним Државама (а оне то право прихватају) да распореде копнене, ваздушне и поморске снаге у Јапану и око њега. Такође, Јапан се овим споразумом обавезао да неће, без претходне америчке сагласности, исто право пружити трећој страни. Десетак година касније, прецизније 1960. године, САД и Јапан су потписале Пакт о узајамној сарадњи и безбедности (The Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan) којим се реafirмише могућност да америчке копнене, ваздушне и поморске снаге користе постројења и зоне (facilities and areas) у Јапану. У првим годинама Хладног рата, Јапан је попут многих европских савезника Сједињених Држава, био девастирана земља, уплашена нараслом снагом и амбицијама Совјетског Савеза, који не само што је био идеолошки противник, већ и традиционални геополитички ривал (заправо, царска Русија), још са почетка прошлог века (руско-јапански рат 1904-1905).

Геостратегијски значај Јапана за САД током Хладног рата био је несумњив. Према мишљењу Хју Фарингдона, изреченог крајем 1980-тих година, положај Јапана упоредив је са оним који заузима Велика Британија. Две групе острва (јапанска и британска), наставља Фарингдон, пружају Сједињеним Државама истурене базе (forward bases) баш бочно до два краја евроазијске копнене масе, и заједно помажу да се спута (bottle up) велики део совјетске морнарице.¹ Поред тога,

¹ Hugh Faringdon, *Strategic geography: NATO, Warsaw Pact and Superpowers*, Routledge, London and New York, 1989, p. 151.

исти аутор констатује, како је током Хладног рата, Јапан деловао као сурогат Сједињених Држава, пружајући економску помоћ земљама попут Турске или Египта, које нису биле омиљене у америчком Конгресу.² Чак и после завршетка Хладног рата, Јапан је наставио да обилато финансира војно-политичке подухвате Сједињених Држава и њихових савезника. Пошто није могао, због уставних ограничења, да са војним контингентом учествује у акцији „Пустинска олуја“ против Ирака 1991. године, Јапан је одлучио да свој изостанак на ирачком ратишту компензује великом донацијом од чак 13 милијарди долара³ (покривање трошкова операције, помоћ Египту, Јордану и Турској, за мировне мисије на Блиском истоку). Све у свему, Јапан је током Хладног рата, и првих година након његовог окончања, блиско војно сарађивао једино са Сједињеним Државама, лојално пратећи основне правце америчке спољне и безбедносне политике.

За време Хладног рата, НАТО је био скоро искључиво фокусиран на европско ратиште, односно на војно сучељавање са Совјетским Савезом и Варшавским пактом. Да је Алијанса била, пре свега, регионална безбедносна организација, сведочи и члан 10. Северноатлантског уговора из 1949. године, у којем се наводи, да се уз једногласну сагласност, може позвати било која европска држава, која је у позицији да подржи принципе уговора, и допринесе безбедности

² Ibidem, p. 151.

³ Nakanishi Hiroshi, *The Golf War and Japanese Diplomacy*, <http://www.nippon.com/en/features/c00202/>, приступљено: 27/01/2016.

северноатлантске области, да приступи Уговору.⁴ Дакле, приступ западном војном савезу био је резервисан само за државе на Старом континенту (изузетак је делимично учињен са пријемом Турске, која је истовремено и европска, и знато више, азијска земља). У прилог констатацији о регионалном карактеру НАТО-а, говори такође члан 6. овог уговора, којим се географски дефинишу територије на које се протеже важење члана 5. о колективној одбрани. Реч је о територијама страна уговорница у Европи, Северној Америци, територијама алжирских департмана Француске, Турске или острва која су под јурисдикцијом било које државе уговорнице у северноатлантској области северно од северног повратника (north of the Tropic of Cancer).⁵ Са тако ограниченим делокругом, НАТО није имао ни интерес ни капацитет да се активније укључи у збивања у другим удаљеним деловима света, док је Јапан током више деценија био фокусиран на односе са САД и политичке прилике на Пацифику.

Контакти Јапана и Алијансе интензивирају се током последње деценије Хладног рата, са посетама јапанских министара одбране НАТО команди (штабу) 1979, 1981, и 1984. године.⁶ Током Хладног рата, јапански стручњаци за безбедност и релевантни владини званичници, изражавали су високо поштовање за НАТО као моћан

савез, чије су чланице биле верзиране у дипломатији и имале стратегију да буду постојане наспрам војне претње коју су представљали Совјетски Савез и Варшавски пакт. У исто време, Јапан је доживљавао Западну Европу као стратешког такмаца. Будући да и Јапан и Западна Европа заузимају крајеве евроазијског континента, обе стране су се међусобно надметале за америчку заштиту.⁷ Суштински, међутим, јапански и западноевропски стратегијски интереси су се најчешће подударали. На скупу организације Г7 (САД, Канада, СР Немачка, Француска, Велика Британија, Италија – дакле све чланице НАТО-а – и Јапан) у Вилијамсбургу 1983. године, јапански премијер Јасуширо Накасоне подржао је декларацију са тог самита, у којој се истиче, да је безбедност држава чланица Г7 недељива и да јој се мора приступити на глобалној основи. У јапанској штампи и опозицији, Накасоне је био изложен критици, јер се појавила сумња, да се Јапан политички везује за НАТО. Ипак, наредних година, до завршетка Хладног рата, позиција Јапана није се суштински изменила. Са окончањем блоковског супарништва, и распадом СССР-а, међусобни контакти су постали чешћи, а форме сарадње све разноврсније.

ТРАНСФОРМИСАНИ НАТО И САМОПОУЗДАНИЈИ ЈАПАН

По завршетку Хладног рата, са нестанком социјалистичког блока, НАТО је изгубио суштински разлог свог постојања. Кризе и ратови на простору бивше социјалистичке Југославије, између осталог, послужили су као прикладан изговор за његову

⁷ Ibidem, p. 36.

⁴ *NATO Handbook*, NATO Office of Information and Press 1110 Brussels, 2001, p. 529.

⁵ Ibidem, p. 528.

⁶ Masashi Nishihara, "Can Japan be a Global Partner for NATO?" in: Ronald D. Asmus (ed.), *NATO and Global Partners: Views from the Outside*, Riga Papers, Riga, 2006, p. 34, http://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/A4_A_smus-Editor_d.pdf, приступљено: 01/02/2016

реафирмацију и проналажење новог смисла егзистирања (спречавање тзв. преливања криза, заустављање етничког чишћења, заштита људских права), док су ваздушни напади против Републике Српске (1994, 1995) и Савезне Републике Југославије (1999) демонстрирали „делотворност“ Алијансе за разлику од Уједињених Нација и Европске Уније.

Паралелно са уплитањем у конфликте на Балкану, Северноатлантска алијанса је започела дуготрајну трансформацију своје структуре и модела деловања. Стратешки концепти Алијансе који су усвојени у Риму 1991. године, и Вашингтону 1999. године, истичу сарадњу, партнерство и дијалог као главне елементе безбедносне политике НАТО-а. У складу са ставовима стратешког концепта из 1991. године, крајем те исте године, НАТО је формирао Савет за северноатлантску сарадњу (North Atlantic Cooperation Council) који је замишљен као форум за дијалог и консултације између Алијансе и држава које тада нису биле његове чланице. Њему се у почетку придружује девет источноевропских и централноевропских земаља, а доцније и земље ЗНД-а и Албанија. У јануару 1994. године, на НАТО самиту шефова држава и влада у Бриселу, потврђен је став, да је Алијанса отворена за чланство других европских држава, док је следеће године, публикована „Студија о НАТО проширењу“ (Study on NATO enlargement) у којој су истакнути принципи придруживања.⁸

Такође 1994. године, покренут је програм практичне сарадње између

НАТО-а и појединачних заинтересованих држава под називом „Партнерство за мир“ (Partnership for Peace) у којем је учествовало или још учествују 34 државе (тренутно 22). У овом програму партиципирају земље Европе и бившег СССР-а. С друге стране, за земље средоземног басена, НАТО је покренуо 1994. године, још један програм сарадње – „Медитерански дијалог“. Овај програм обухвата Алжир, Египат, Израел, Јордан, Мауританију, Мароко и Тунис. Ове државе такође практично сарађују са Алијансом, преко „Индивидуалних програма сарадње“ (Individual Cooperation Programmes).

Десет година касније, на самиту шефова држава и влада чланица НАТО-а у Истанбулу, покренут је програм „Истанбулска иницијатива за сарадњу“ која се тиче земаља Блиског истока. Овој иницијативи су се до сада придружиле четири земље – Бахреин, Катар, Кувајт и Уједињени Арапски Емирати. Као и у претходном случају, заинтересоване земље сарађују са Алијансом у оквиру индивидуалних програма за партнерску сарадњу (Individual Partnership Cooperation Programmes). Поред ових програма, НАТО има и три посебна савета (комисије) за сарадњу са Руском Федерацијом (NATO-Russia Council), Украјином (NATO-Ukraine Commission) и Грузијом (NATO-Georgia Commission). Ти савети (комисије) су својеврсни форуми за размену мишљења и консултације о важним политичким и војним питањима.⁹

⁹ НАТО је 1999. године, покренуо и Иницијативу за југоисточну Европу са циљем промовисања регионалне сарадње. Последње информације о овој иницијативи

⁸ NATO Handbook, op. cit., p. 61.

Као што се може приметити, НАТО је током претходних деценија формализовао сарадњу са земљама Европе, бившег Совјетског Савеза, појединим средоземним земљама, и са неколико држава из Персијског залива. С друге стране, неколико земаља које су значајно војно или финансијски партиципирале у појединим мисијама НАТО-а, или су саме биле полигон за интервенције САД и доцније мисије западног војног савеза, остало је ван формалног оквира сарадње са Алијансом. Већ је споменуто, да је Јапан био врло широкогруд донатор операције „Пустињска олуја“ 1991. године. После терористичких напада на САД 11.09.2001. године, Сједињене Државе на челу *ad hoc* коалиција нападају прво Авганистан (2001), а потом и Ирак (2003).

Неколико држава које нису чланице Алијансе узело је приметно учешће у тим операцијама. Потом су такође учествовале у мисијама Северноатлантске алијансе које су требале да учврсте тековине тих војних интервенција – мисији ИСАФ у Авганистану од 2003. до 2014. године (International Security Assistance Force) и мисији НТМ-И у Ираку од 2004. до 2011. године (NATO Training Mission – Iraq). Такође, ове су земље већ дуже време биле ангажоване у консултацијама са Северноатлантском алијансом када су у питању ургентни политички и стратегијски проблеми тог доба. Реч је, пре свега, о Аустралији, Новом Зеланду, Јужној Кореји, али и Јапану. У декларацијама са самита шефова држава и влада чланица НАТО-а тих година, конкретно са самита у

датирају из 2009. године. Видети: <http://www.nato.int/seei/home.htm#news>

Истанбулу 2004. године, и са самита у Риги 2006. године, ове земље се спомињу као „контакт државе“ (contact countries).

У декларацији са самита у Букурешту 2008. године, наводи се, како Алијанса посебно поздравља значајан допринос Аустралије, Јапана, Новог Зеланда и Сингапура напорима НАТО-а у Авганистану, као и вредне доприносе Јужне Кореје напорима који подупиру мисију НАТО-а, такође у Авганистану. НАТО у овом документу такође изражава спремност да додатно развије постојећа индивидуална партнерства са овим државама.¹⁰ У декларацији са самита из Букурешта, ове земље су добиле и ново име. Уместо „контакт држава“ – „партнери на глобалном нивоу“ (partners across the globe) или једноставније „глобални партнери“. Данас, глобалне partnere НАТО-а чине Аустралија, Авганистан, Ирак, Јапан, Јужна Кореја, Монголија, Нови Зеланд и Пакистан. Ипак, треба да се нагласи, да је за неке од ових земаља, био предвиђен знатно формалнији и чвршћи оквир сарадње.

Концепт „привилегованог партнерства“ са Алијансом, иницирале су Сједињене Државе 2004. године, фокусирајући се на интеграцију демократских држава које доприносе НАТО операцијама. Било је предвиђено да везе буду чвршће него у постојећим програмима партнерства.¹¹ Вашингтон је промовисао

¹⁰ Bucharest Summit Declaration, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52837.htm?mode=pressrelease, приступљено: 28/01/2016

¹¹ Simon Koschut, Henning Riecke, “NATO’s Global Aspirations: The dispute over

устпостављање „Глобалног партнерског форума“ са тзв. земљама истомишљеницима, односно са земљама западне оријентације.¹² У пролеће 2004. године, амерички амбасадор Николас Бернс, започео је кампању за проширење савеза демократија. Како примећује Карл-Хајнц Камп, од тада постаје све јасније, да САД желе у оквиру НАТО-а један нови комитет који би укључио прозападно оријентисане земље ван Европе, које су способне да дају допринос војним мисијама Алијансе по свету.¹³ У сличном тону, јануара 2006. године, нова америчка амбасадорка при Алијанси Викторија Нуланд, одржала је један говор у месту Оберамергау, где се налази НАТО школа, у којем се такође изјаснила у прилог новог глобалног партнерског форума. Без обзира на уложене напоре Сједињених Држава и Велике Британије, америчка иницијатива није била сасвим прихваћена, а „глобални партнери“ су остали ускраћени за форум, односно модел чвршћег формалног повезивања. Кључну улогу у одбијању ове иницијативе имале су европске земље, попут Немачке, сматрајући проблематичном

enlargement reflect uncertainties about NATO's function”, p. 35,
<http://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/1300/5037.pdf>

приступљено: 30/01/2016

¹² Karl-Heinz Kamp, “Global Partnership: A New Conflict Within NATO?”, *Analysis and Arguments*, no. 29, 2006, Konrad Adenauer Foundation, p. 1,

http://www.kas.de/wf/doc/kas_9491-1522-2-30.pdf?061211131118,

приступљено: 01/02/2016

¹³ Ibidem, p. 3.

трансформацију НАТО-а у глобални савез демократија.¹⁴

Иначе, ову америчку иницијативу концепцијски су уобличили Иво Даалдер и Џејмс Голдгејер у тексту „Глобални НАТО“ 2006. године. Уочавајући ширење оперативног радијуса Алијансе (Авганистан, Ирак, област Дарфур у Судану) што захтева глобални војни досег, двојица аутора сматрају, да западни војни савез мора да омогући чланство „свакој демократској земљи у свету која је вољна и кадра да допринесе испуњавању нових одговорности НАТО-а. Само истински глобална алијанса може да одговори на данашње глобалне изазове“.¹⁵ Према њиховом схватању, ако сврха западне алијансе није више територијална одбрана, већ окупљање земаља које имају сличне вредности и интересе да се боре са глобалним проблемима, онда нема потребе да НАТО има ексклузивно трансатлантски карактер. И друге демократске земље, настављају они, деле вредности НАТО-а и многе заједничке интересе, попут Аустралије, Бразила, Јапана, Индије, Новог Зеланда, Јужне Африке и Јужне Кореје, и свака од њих „може знатно да допринесе напорима НАТО-а, обезбеђујући додатне војне снаге или логистичку подршку да се одговори на глобалне претње и потребе“.¹⁶

¹⁴ Simon Koschut, Henning Riecke, “NATO's Global Aspirations: The dispute over enlargement reflects uncertainties about NATO's function”, op.cit., p. 35.

¹⁵ Ivo Daalder, James Goldgeier, “Global NATO”, *Foreign Affairs*, September/October 2006, Volume 85, No. 5, p. 106.

¹⁶ Ibidem, p. 109.

Знатно обазривији био је Збигњев Бжежински неколико година доцније, у тексту „Програм рада за НАТО: ка глобалној безбедносној мрежи“. Он се експлицитно изјаснио против глобалног ширења Алијансе као савеза демократија јер би се тиме поткопао њен посебни трансатлантски идентитет, јер ниједна од растућих сила не би прихватила чланство у глобалном НАТО-у. Међутим, Бжежински наглашава, како НАТО поседује искуство, институције и средства да напослетку постане средиште (hub) глобално обухватајуће (global-spanning) мреже различитих регионалних кооперативно-безбедносних подухвата (undertakings) међу државама са растућом моћи да дејствују.¹⁷ Другим речима, Бжежински се такође залагао за својеврсну „глобализацију“ НАТО-а, али без круте формализације тог тренда (пуноправног чланства удаљених неевропских држава).

На списку земаља из текста Даалдера и Голдгејера, Јапан је свакако најспецифичнији партнер Северноатлантске алијансе. У јапанском уставу, донетом након Другог светског рата, у члану 9. недвосмислено се наводи, да се јапански народ одриче рата као сувереног права нација, претње или употребе силе као средства за решавање међународних спорова, као и да никад неће држати копнене, ваздушне нити поморске снаге, као ни било какав други ратни потенцијал. Сходно тој одредби, првих послератних година, постојале су само полицијске снаге Јапана.

¹⁷ Zbigniew Brzezinski, “An Agenda for NATO: Toward a Global Security Web”, *Foreign Affairs*, September/October 2009, Volume 88, No. 5, p. 20.

Ипак, након избијања Корејског рата, уз америчку сагласност, Јапан постепено обнавља своју армију (по мишљењу неких правника, противуствано) истовремено стављајући акценат на њену дефанзивну улогу. Јапанске оружане снаге су познате под именом Јапанске снаге за самоодбрану (Japan Self-Defense Forces) и деценијама током Хладног рата, нису узимале учешћа у било каквим операцијама ван Јапана, чак ако су оне биле и под вођством УН-а. Са завршетком блоковског надметања, Јапан почиње да корак по корак превазилази (само)наметнута ограничења у погледу свог ангажовања у иностранству, трошкова за војне намене, димензија и улоге властите армије. Већ 1992. године, јапански парламент, уз знатно противљење опозиције, дела јавности и појединих јапанских суседа, усваја закон о мировним операцијама (Peacekeeping Law) који омогућава учешће јапанских снага за самоодбрану у мисијама УН-а. У исто време, дакле почетком 1990-тих, Јапан и НАТО интензивирају своје контакте. Манфред Вернер у својству генералног секретара Алијансе посећује Јапан 1991. године, а јапански министар одбране узвраћа посету наредне године.¹⁸ Током последње деценије прошлог века, НАТО и Јапан организују семинаре са учешћем научника и владиних званичника. Такође се у том периоду успостављају и контакти војних структура (високих официра). Током 1990-тих година, организовано је укупно пет НАТО-Јапан конференција о безбедности (NATO-Japan Security Conference) – 1990, 1992, 1994, 1997, и

¹⁸ Masashi Nishihara, “Can Japan be a Global Partner for NATO?”, *op. cit.*, p. 34.

1999. године. Уобичајене теме конференција односиле су се на безбедносну ситуацију у Европи, Азији-Пацифику, и узајамну сарадњу, док су учесници били високи официри и стручњаци за безбедност. Паралелно са приближавањем НАТО-у, Јапан је све више узимао учешћа у мировним мисијама УН-а, од Анголе (1992), Камбоџе (1992-1993) и Мозамбика (1993-1995), до Ел Салвадора (1994), Голанске висоравни (1996) и Источног Тимора (1999).¹⁹ Дакле, врло је уочљиво, да се јачање односа Јапана са Алијансом временски поклапа са његовим све маркантнијим ангажовањем на кризним жариштима широм света.

После терористичких напада на САД 11.09.2001. године, Јапан и НАТО улазе у нову фазу односа, које одликује још шира сарадња, интензивнији дијалог и коначно, формализација узајамних веза.

ПАРТНЕРСТВО У 21. ВЕКУ

Током протеклих деценија, након краја Хладног рата, НАТО је створио мрежу диференцираних односа са различитим актерима, која знатно превазилази његове географске границе, односно евроатлантску област, са тенденцијом да се помера све даље од евроатлантске области.²⁰ Када се

¹⁹ Record of Japan's International Peace Cooperation Activities based on the International Peace Cooperation Law, <http://www.mofa.go.jp/policy/un/pko/pamph/2005-2.pdf>, приступљено: 30/01/2016

²⁰ Trine Flockhart, Kristian Søbyst Kristensen, *NATO and Global Partnership: To Be Global or to Act Globally?*, DIIS REPORT, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2008, p. 14,

разматра однос Алијансе са другим државама дански аутори Флокхарт и Кристенсен издвојили су три врсте односа. У прву врсту спадају односи са земљама које имају потенцијал за чланство у Алијанси (овакви односи укључују развијено оперативно и политичко партнерство, као и проширене институционалне активности где НАТО има саветнички/управљачки капацитет).

Другој врсти припадају односи са земљама које се не разматрају као потенцијални чланови (под оваквим односима подразумевају се дипломатски форуми за дијалог где НАТО има ограничен преговарачки / утичући капацитет, и где се могу успоставити ограничена оперативна партнерства). Коначно, у трећу врсту спадају односи са (неевропским) либералним демократијама, са којима НАТО дели фундаменталне вредности, али које се не разматрају као потенцијални чланови (такви односи укључују оперативну сарадњу без формалног институционалног оквира).²¹ Очито је да односи са Јапаном, али и са још неким „глобалним партнерима“ спадају у трећу групу, с тим што се задњих година све више уобличава и формални оквир узајамних односа. Свакако, од свих „глобалних парнера“, Јапан је земља са највећим потенцијалом. У поређењу са њима, поседује најбројније становништво, највећу економију, највећи војни буџет, и има најактивније развојне програме у иностранству.²²

<http://streitcouncil.org/uploads/PDF/2008-7.pdf>, приступљено: 01/02/2016

²¹ Ibidem, p. 14-15.

²² Randall Schriver, Tiffany Ma, *The Next Steps in Japan – NATO Cooperation*, Project 2049

Своју оданост евроатлантској заједници, њеним стратегијским циљевима и интересима, Јапан је нарочито доказао у Ираку и Авганистану. До 2004. године, јапанске трупе никада нису учествовале у мисијама у иностранству, изузимајући оне под вођством УН-а. На инсистирање Сједињених Држава, 2003. године, парламент у Токију одобрио је посебан закон који је омогућио да се јединице јапанске армије придруже америчкој окупационој сили, односно да буду послате у ратну зону. Почетком 2004. године, јапански контингент од око 600 припадника, пристигао је у град Самаву на југу Ирака, релативно мирну зону у поређењу са другим ирачким областима у то време. Овај контингент, кроз који је поступком ротирања прошло више хиљада јапанских војника, окончао је своју мисију средином 2006. године. Иако јапанске трупе нису учествовале у борбеним операцијама, већ у обнови цивилне инфраструктуре и постројења, и иако нису претрпеле било какве губитке, њихово ангажовање у ратом захваћеној земљи, упркос уставу и дотадашњој пракси, и без мандата УН-а, представљало је важну прекретницу у спољној и безбедносној политици Јапана.

Паралелно са мисијом у Ираку, Јапан се, додуше на нешто другачији начин, знатно ангажовао и у Авганистану, где је

Institute, Arlington, 2010, p. 1, https://project2049.net/documents/next_step_s_in_japan_nato_cooperation_schriver_ma.pdf, приступљено: 01/02/2016. Од „глобалних партнера“ НАТО-а, Пакистан заправо има највећу популацију. Двоје аутора је поредило Јапан са тзв. контакт земљама (будућим глобалним партнерима Алијансе) – Јужном Корејом, Аустралијом и Новим Зеландом.

НАТО више од једне деценије водио ИСАФ мисију (2003-2014).²³ Без трупа на терену, као у ирачком случају, Јапан се фокусирао на финансијску подршку пројектима обнове Авганистана. За програм разоружања, демобилизације и реинтеграције бивших авганистанских бораца, Јапан је донирао 52 милиона америчких долара. Јапанске субвенције за локалне пројекте (Grant Assistance for Grassroots Projects) износиле су 20 милиона америчких долара. За Авганистанску националну армију (Afghan National Army) такође су издвојене значајне суме, укључујући 20 милиона долара за програме образовања (описмењавања). За плате и обуку авганистанске полиције, у периоду од 2010. до 2012. године, издвојено је скоро 600 милиона америчких долара.²⁴ Јапан се на међународној конференцији о Авганистану у Токију 2012. године, обавезао да ће у периоду од пет година, полазећи од 2012. године, обезбедити око 3 милијарде америчких долара помоћи Авганистану за социо-економски развој и побољшање безбедности.²⁵ Нема друштвене области

²³ ИСАФ мисију је наследила мисија „Одлучна подршка“ (Resolute Support Mission) од 1. Јануара 2015. године, са циљем пружања даље потпоре (обуке и саветовања) авганистанским безбедносним снагама и институцијама. Мисију спроводи око 12 хиљада учесника из НАТО чланица и партнерских држава.

²⁴ Подаци су преузети из: *NATO Encyclopedia 2015*, NATO Public Diplomacy Division NATO Headquarters B-1101 Brussels, 2015, p. 347.

²⁵ *Japan's Assistance in Afghanistan: Towards Self-Reliance*, Ministry of Foreign Affairs of Japan, April 2015, p. 4, <http://www.mofa.go.jp/files/000019264.pdf>, приступљено: 31/01/2016

у Авганистану, којој Јапан није преко своје финансијске и експертске помоћи значајно допринео (од изградње и обнове путева, школа, болница, и развоја пољопривреде, до чишћења мина, обуке полиције и разоружања различитих група и милиција).

Поред Ирака и Авганистана, Јапан је учествовао и са својим поморским снагама у неколико међународних операција. У периоду од 2001. до 2008. године, јапанска морнарица учествује у Индијском океану у операцији спречавања кријумчарења наоружања, муниције и наркотика, обезбеђујући гориво и воду за ратне бродове других земаља. Јапан се робусније ангажује 2009. године, у мултинационалној операцији против пиратерије код обала Сомалије, и у Аденском заливу, шаљући разараче да прате јапанске трговачке бродове, односно страна пловила са јапанском посадом или јапанским теретом (касније је заштита проширена на све бродове). Током те операције, дешавало се да јапанске и НАТО снаге заједно дејствују против пирата, као у августу 2010. године, у Аденском заливу (један јапански хеликоптер, и један хеликоптер и једно пловило под НАТО командом).²⁶

Партиципација јапанске морнарице у Индијском океану у акцији против пиратерије је сасвим разумљива ако се узме у обзир геоекономски положај Јапана. У јапанској стратегији националне безбедности, истиче се, да су поморски правци комуникације, који се протежу од Персијског залива,

²⁶ *NATO/Japan cooperation in Gulf of Aden disrupts pirate attack*, <http://www.aofs.org/2010/08/16/nato-japan-cooperation-in-gulf-of-aden-disrupts-pirate-attack/>, приступљено 31/01/2016

Ормушког теснаца, Црвеног мора и Аденског залива ка водама које окружују Јапан, преко Индијског океана, Малајског теснаца и Јужнокинеског мора, критични за Јапан, због његове зависности од поморског транспорта сировина и енергената.²⁷ С друге стране, не треба да се изгуби из вида, да је јапанско поморско ангажовање, посебно у првом случају, делимично мотивисано и солидарношћу са САД, односно Западом у целини.

У сваком случају, Сједињене Државе, али и неке друге земље чланице НАТО-а, попут Велике Британије, регистровале су јапанску кооперативност, и стога је западни војни савез, после 2010. године, иницирао нови циклус институционалног повезивања са Јапаном, али и са осталим „глобалним партнерима“. Још раније, „заслужним“ земљама, као што су Јапан, Аустралија и Нови Зеланд, НАТО је понудио „Прилагођени пакет сарадње“ (Tailored Cooperation Package), односно списак партнерских активности, које делимично подсећају на практичну сарадњу из програма Партнерство за мир.

Међутим, поставља се питање, зашто НАТО уопште има потребу да постане „глобалан“? Према мишљењу групе финских аутора, постоје три објашњења тенденције „глобализације“ Алијансе. Према првом објашњењу, НАТО жели да настави са вођењем операција управљања кризама, и пошто је ЕУ преузела више одговорности за операције у Европи, Северноатлантска алијанса се фокусира на места где

²⁷ *National Security Strategy*, December 17, 2013, p. 17, <http://www.cas.go.jp/jp/siryoku/131217anzenhoshou/nss-e.pdf>, приступљено: 01/02/2016

постоји већа потреба. Друго објашњење полази од искуства из Авганистана, где су неочекивано велика изискивања наговестила, да је НАТО-у потребно више партнера да се подели бреме опсежних ангажовања у управљању кризама. Коначно, треће објашњење узима у обзир жељу појединих чланица да се НАТО-у да глобална политичка улога.²⁸ Чини се да је друго објашњење посебно плаузибилно, што (не)посредно признају и фински аутори, који наводе, да је један од начина да се увећају ресурси за разноврсне операције – налажење нових партнера који су спремни да поделе терет за њих.²⁹

Поред овог прозаичног разлога који се тиче финансија, аргумент за „глобализацију“ НАТО-а, односно ширење његове партнерске мреже треба тражити и у померању економског и војног тежишта са Запада на Исток, са Атлантика на Пацифик. С обзиром да на уобличавање стратегије Алијансе највише утичу америчке перцепције безбедносних ризика и претњи, чини се, да је намера Сједињених Држава да све амбициознијој Кини супротставе боље координисану коалицију (не формално устројен савез) НАТО-а и неколико традиционалних америчких пацифичких савезника попут Аустралије или Јужне

²⁸ Charly Saloni-Pasternak (ed.), *From Protecting some to Securing Many. NATO's Journey from a Military Alliance to a Security Manager*, The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki, 2007, p. 27.

https://www.files.ethz.ch/isn/46190/200712_From_Protecting_Some.pdf, приступљено: 01/02/2016

²⁹ Ibidem, p. 27.

Кореје.³⁰ У том смислу, није изненађујуће ојачавање веза НАТО-а и Јапана последњих година.

Од 2010. године, када је донет нов стратешки концепт НАТО-а (који је на снази и данас), Алијанса и Јапан све више учвршћују узајамне односе. У споменутом концепту, наводи се, како се унапређивање евроатлантске безбедности најбоље осигурава кроз широку мрежу партнерских односа са земљама и организацијама широм света (around the globe).³¹ Истиче се такође и спремност да се развије политички дијалог и практична сарадња са било којом нацијом и релевантном организацијом широм света, која дели интерес НАТО-а за мирољубиве међународне односе.³² Посебно је важан став из овог стратешког концепта, да ће Алијанса проширити партнерства кроз „флексибилне формате који ће спојити НАТО и partnere – преко и

³⁰ О све већем америчком стратегијском фокусирању на азијско-пацифички регион, сведоче и ставови из званичног документа Сједињених Држава: *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, January 2012, Department of Defense, Washington, 2012. Пентагон је предвидео, да Сједињене Државе ангажују 60% својих морнаричких капацитета на Пацифику, до 2020. године (2012-2013. тамо је било присутно око 50% америчких поморских снага). У пацифичком региону, за три године, требало би да буде шест носача авиона, и већи део америчких ратних бродова.

³¹ *Strategic concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organizations*, 2010, p. 26, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf, приступљено: 01/02/2016

³² Ibidem, pp. 26-27.

мимо постојећих оквира (across and beyond existing frameworks)".³³

Исте године, НАТО и Јапан потписују споразум о безбедности (поверљивости) информација, који ће олакшати размену података између две стране.³⁴ Након тога, контакти на највишем нивоу се интензивирају, уз потписивање неколико значајних докумената. У априлу 2013. године, тадашњи генерални секретар НАТО-а Андерс Фог Расмусен боравио је у вишедневној посети Јапану, током које је потписана Заједничка политичка декларација Јапана и НАТО-а (Joint Political Declaration between Japan and the North Atlantic Treaty Organization). У декларацији се истиче, да у основи односа између Јапана и Алијансе леже заједничке вредности и безбедносни изазови, и да су Јапан и НАТО посвећени вредностима индивидуалне слободе, демократије, људских права и владавине закона. У декларацији се набрајају елементи међусобне сарадње, и изражава одлучност да се она ојача зарад осигуравања узајамних интереса и јачања безбедности у оба региона (мисли се на евроатлантски и севернопацифички) и ван њих.³⁵ Том приликом, генерални секретар НАТО-а одржао је говор у Токију (у јапанском националном новинарском клубу), где

³³ Ibidem, p. 26.

³⁴ Agreement between the Government of Japan and the North Atlantic Treaty Organization on the Security of Information and Material, http://www.mofa.go.jp/region/europe/nato/pdfs/agreement_sim2010.pdf приступљено: 02/02/2016

³⁵ Joint Political Declaration between Japan and the North Atlantic Treaty Organization, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_t_exts_99562.htm, приступљено: 01/02/2016

је изјавио, да разлог његовог доласка лежи у чињеници, да је „данашњи НАТО нов НАТО“, односно „НАТО са глобалном перспективом“, и са „глобалним партнерима“. Када је реч о Јапану, Расмусен је приметрио, да су НАТО и Јапан истомишљеници (like-minded), да „деле исте вредности“, „исте безбедносне изазове“, и исту „жељу да раде заједно“.³⁶ Наглашавајући да Алијанса не тражи да буде присутна у азијско-пацифичком региону, генерални секретар НАТО-а је истакао, да је Јапан кључни партнер, и да су стабилност и безбедност у азијско-пацифичком региону важни за НАТО, као што су стабилност и безбедност у евроатлантском региону важни за Јапан.³⁷

Наредне 2014. године, почетком маја, јапански премијер Шинзо Абе је узвратио посету НАТО-у, и одржао говор пред Северноатлантским саветом. Иначе, Шинзо Абе је први јапански премијер који је посетио седиште Алијансе, још 2007. године, када је први пут обављао ту одговорну дужност. Премијер Абе се у свом говору сагласио са Расмусеновом оценом, да је Јапан „природни партнер“ НАТО-а, и такође истакао, да Јапан, САД и европске земље деле исте вредности.³⁸ Он се још

³⁶ "NATO and Japan – natural partners", Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Japan National Press Club, Tokyo, Japan (followed by Q&A session), http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_99634.htm, приступљено: 01/02/2016

³⁷ Ibidem.

³⁸ "Japan and NATO As 'Natural Partners'", Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan, at the North Atlantic Council Tuesday, May 6, 2014, p. 2, <http://www.mofa.go.jp/files/000037774.pdf>, приступљено: 03/02/2016

у свом говору осврнуо на одређене безбедносне изазове за Јапан, попут севернокорејског нуклеарног програма, кинеског појачаног улагања у војску и територијалних проблема и напетости у Источнокинеском и Јужнокинеском мору. Коначно, Абе је споменуо и уставна ограничења која спречавају Јапан да у потпуности партиципира са америчким и снагама НАТО-а у мировним мисијама, и напоменуо, да се у његовој земљи већ воде дебате око устава и таквих питања као што су колективна самоодбрана, колективне безбедносне мере и мировне операције. Током његовог боравка, Јапан и НАТО су потписали Индивидуални програм партнерства и сарадње (Individual Partnership and Cooperation Programme), у којем су наведене области заједничких активности (сајбер одбрана, сарадња у хуманитарној помоћи, борба против тероризма, контрола наоружања, поморска безбедност, управљање кризама, војне технологије...). У споразуму се такође наводи, да ће сарадња између Јапана и НАТО-а укључити и састанке, семинаре, симпозијуме, као и јапанско учешће у вежбама НАТО-а.³⁹ Потписивањем овог програма, Јапан и НАТО су успоставили највиши облик сарадње у датим оквирима и могућностима.

Интересантно је, да се у периоду од 2013. до 2015. године, када Јапан и Алијанса склапају најприсније могуће односе, у самом Јапану одвијају врло

³⁹ Individual Partnership and Cooperation Programme between Japan and NATO, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2014_05/20140507_140507-IPCP_Japan.pdf, приступљено: 03/02/2016

важни политички процеси који се тичу његове војне и спољнополитичке позиције. У другој половини 2013. године, Јапан је по први пут усвојио Националну безбедносну стратегију (National Security Strategy) и формирао Савет за националну безбедност (National Security Council). Наредне године, Абеова влада покреће иницијативу о промени законодавства која би омогућила активнију улогу јапанских оружаних снага у мисијама у иностранству. У мају 2015. године, влада Јапана подноси нацрт законских решења парламенту, који у септембру исте године усваја те предлоге, уз оштро опирање опозиције и дела јавности. Укратко, према новим законским решењима, које поједини правници сматрају противуствним, Јапану је омогућено да пружи потребну логистичку потпору (укључујући операције трагања и спасавања) страним трупима које су колективно ангажоване у ситуацијама које прете међународном миру, према резолуцијама УН-а. Исту врсте потпоре, Јапан ће моћи да пружи и страним трупима које су ангажоване у активностима које осигуравају јапански мир и безбедност (овде су се очигледно имале на уму америчке снаге). Јапану ће бити омогућено да учествује и у међународно координисаним операцијама за успостављање мира и безбедности које нису у оквиру мировних операција УН-а (outside U.N. PKO framework), под одређеним условима. Такође, Јапан ће моћи да употреби оружје у спасавању његових грађана у иностранству (али и оних који нису Јапанци), уз одобрење стране државе и под још неким условима, и да врши инспекцију пловила зарад осигуравања мира и стабилности

међународне заједнице. И коначно, према најважнијој одредби, Јапан ће моћи да прибегне употреби силе, не само када се оружани напад изврши на њега, већ и на страну земљу која је у блиским односима са Јапаном, а који може да угрози јапански опстанак (чини се, да се и ова одредба односи на САД).⁴⁰

Овим законским решењима, Јапан је револуционарно проширио свој делокруг могућег војног ангажовања, и постао скоро сасвим квалификован да у пуном капацитету, дакле са трупама које имају и борбену намену, учествује у НАТО мисијама широм света, попут других „глобалних партнера“ као што је Аустралија. Једини, већ доста начет „бедем“ против потпуне милитаризације Јапана – његов устав – такође ће се мењати у будућности. Владајућа структура у Јапану размишља у том смеру, и биће интересантно посматрати коју ће политичку тактику да примени како би остварила свој наум.

Чини се, да не може бити случајна временска подударност два горе описана процеса – узајамног приближавања Јапана и западног војног савеза и унутрашњих политичких и стратегијских промена у самом Јапану у правцу његовог обимнијег и борбенијег уплитања у међународне односе. У сваком случају, унутрашња, додуше постепена и опрезна трансформација Јапана у погледу његове спољне и безбедносне политике, иде у прилог

⁴⁰ Japan's Legislation for Peace and Security, March 2016, Government of Japan Seamless Responses for Peace and Security of Japan and the International Community, <http://www.mofa.go.jp/files/000143304.pdf>, приступљено: 03/02/2016

очекивањима и стратегијским потребама, како Сједињених Држава, тако и самог НАТО-а.

ЗАКЉУЧАК

Почетком године, јапанска министрица одбране Томоми Инада посетила је главни штаб НАТО-а где јој је добродошлицу пожелео генерални секретар Алијансе Јенс Столтенберг. Двоје званичника су размотрили међусобну сарадњу и разменили погледе на безбедносна питања, укључујући и азијско-пацифички регион.⁴¹ Штуро саопштење из НАТО-а сведочи да је сарадња Јапана и западног војног савеза достигла одређено засићење, и да у будућности она може или да стагнира (уз „козметичке“ модификације) или да се квалитативно преобрази у смеру чвршћег формалног и институционалног повезивања. У сваком случају, развој политичких прилика последњих година у самом Јапану, подупире визије и жеље једног од најзначајних живих геостратега Запада Збигњева Бжежинског о потреби већег јапанског ангажовања у светској политици под руководећом палицом Сједињених Држава. Још пре више од четири деценије, Бжежински се залагао, да се Јапан јаче ангажује у мировним операцијама, на пример на Блиском истоку, и тако преузме активнију

⁴¹ Secretary General welcomes Japanese Defence Minister to NATO Headquarters, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_139908.htm?selectedLocale=en, приступљено: 03/02/2016

глобалну безбедносну улогу.⁴² Поред тога, Бжежински је сматрао за целисходно, да Сједињене Државе, Јапан, али и Аустралија, Кореја (мислио је, наравно, на јужну) и можда Индонезија, одржавају сталне консултације поводом могућих претњи, непредвиђених ситуација и заједничких циљева. Под извесним околностима, додаје Бжежински, у то би се „такође могао укључити и НАТО“ (sic!).⁴³ Као што се могло из до сада наведеног материјала приметити, такав сценарио се већ делимично реализовао, и остварује се и даље.

Пре двадесет година, исти аутор је објавио своје, можда најзначајније дело – „Велику шаховску таблу“ у којем је такође део простора посветио јапанском ангажовању у међународним пословима. Према Бжежинском, потребно је веће јапанско учешће у обликовању глобалне безбедносне архитектуре, али оно не сме да буде антикинески обојено, нити да проистиче из регионалне доминације Јапана. Другим речима, „Јапан може стећи глобални утицај само под претпоставком да не тежи да буде регионална сила“. За њега, Јапан би „требало да буде амерички глобални партнер у утврђивању нове мапе светских послова“.⁴⁴ Досадашње америчке администрације су избегавале отворену конфронтацију са Кином, и у том смислу су усмеравале Јапан да своју нараслу моћ и

самопоуздање демонстрира што даље од Далеког истока (у Ираку, у Авганистану, на Балкану), истовремено уживајући користи од тако каналсаног јапанског ангажовања (дељење трошкова мисија у наведеним деловима света и обилне донације). Иронија судбине је у томе, што је Јапан, и као политички самосвеснији актер на светској сцени, током протекле две деценије, заправо само лојално извршавао задатке из глобалне стратегије САД и Запада у целини.

Несклон да призна кинеско вођство у Азији, и у спору са Русијом око јужнокурилских острва, Јапан је, у ствари, „осуђен“ да остварује у дело замисли и препоруке Бжежинског и других аутора сличног утицаја и домета! У том смислу, партнерство између Јапана и Алијансе доиста делује као „природно“. Геополитичке и геостратегијске датости, такође донекле иду у прилог таквом партнерству. Како се наводи у једној студији, иако потенцијалне претње Јапану и НАТО-у нису идентичне, „демократије на Пацифику, и демократије у Европи морају да имају посла са два дива (behemots) – наиме са Кином и Русијом – које се налазе између њих“.⁴⁵ За Јапан, посебан изазов представља вишедеценијско економско и војно уздизање Кине.

Јапанско непокојство због све моћније и амбициозније Кине, добро је маркирала новинска агенција Ројтерс, која је поводом потписивања Индивидуалног програма партнерства и сарадње 2014. године, објавила текст под насловом „Забринут због Кине,

⁴² Zbigniew Brzezinski, "Japan's Global Engagement", *Foreign Affairs*, January 1972, Vol. 50, No. 2, p. 278.

⁴³ Ibidem, p. 280.

⁴⁴ Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica, Banja Luka, 2001, str. 180.

⁴⁵ Randall Schriver, Tiffany Ma, *The Next Steps in Japan – NATO Cooperation*, op. cit. p. 10.

Јапан појачава везе са НАТО-ом“.⁴⁶ Поједини јапански стручњаци се надају, да би НАТО могао да постане кључни фактор у усмеравању Кине ка кооперативности у постојећем или новом регионалном безбедносном оквиру.⁴⁷ Оваква претпоставка темељи се на тези, да су европске земље чланице НАТО-а већ важни актери у економским активностима у азијско-пацифичком региону, и да НАТО има солидан биланс у побољшавању европског безбедносног окружења (што је већ проблематичан став). У сваком случају, стрепња Јапана од све самосвојније Кине, сигурно представља значајан подстицај продубљивању његове сарадње са Алијансом.

Осим тога, према једном тумачењу које такође долази из Јапана, за ову земљу, али и друге државе „глобалне партнере“, НАТО може да буде користан партнер (савезник) у четири димензије. Прва димензија партнерства је политичка, што подразумева да Јапан преко Алијансе скреће пажњу Европљана на безбедносну ситуацију у Азији и поједине стратегијске изазове (попут севернокорејског балистичког / нуклеарног програма). Као најмоћнији војни али и политички савез, НАТО може да представља драгоценог саговорника Јапану. Друга димензија партнерства је оперативна – у НАТО

мисијама – где се стиче искуство и уиграва заједничко деловање (група Алијансе и континентална државâ које нису њене чланице). Поред тога, НАТО може да буде додатно средство или линија сарадње и комуникације са Сједињеним Државама. И коначно, НАТО за Јапан може да буде „школа мултилатералности“ јер земље ван евроатлантске области немају довољно искуства мултилатералног деловања у сектору одбране и безбедности.⁴⁸

Када је реч о будућим односима НАТО-а и Јапана, постоји више могућности (опција) за разматрање и прогнозу. Прва, краткорочно и средњорочно највероватнија опција, значила би наставак текућих односа у тренутно постојећем оквиру – Индивидуалном програму партнерства и сарадње, уз традиционално ослањање на САД. У јапанској националној безбедносној стратегији, наводи се, да ће Јапан ојачати своје односе, између осталих организација, и са Алијансом.⁴⁹ Међутим, о начинима оснаживања тих односа у овом јапанском званичном документу нема више детаља. Радикалнији корак би представљало постепено увлачење Јапана у НАТО, преко формализованог

⁴⁶ Adrian Croft, “Japan, worried about China, strengthens ties with NATO”, *Reuters*, May 6 2014, <http://www.reuters.com/article/us-nato-japan-idUSBREA450RT20140506>, приступљено: 04/02/2016

⁴⁷ Tsuneo 'Nabe' Watanabe, “A NATO-Asia Partnership would Ease Japan’s Regional Security Cooperation Dilemma”, in: Alexander Moens, Brooke A. Smith-Windsor (ed.), *NATO and Asia-Pacific*, NATO Defense College, Roma, 2016, p. 166.

⁴⁸ Michito Tsuruoka, “Asia, NATO and its partners: complicated relationships?” *NATO Review*, February 2010, http://www.nato.int/docu/Review/2009/Asia/nato_partner_asia/EN/index.htm, приступљено: 04/02/2016. Од истог аутора о НАТО-у као партнеру у четири равни: Michito Tsuruoka, “Japan-Europe Security Cooperation: How to ‘Use’ NATO and EU”, http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/kiyo/pdf/2011/bulletin_e2011_3.pdf, приступљено: 04/02/2016

⁴⁹ National Security Strategy, December 17, 2013, op. cit. p. 27.

програма практичне сарадње, попут Партнерства за мир, до пуноправног чланства. С обзиром да у самом западном војном савезу постоји још низ недоумица око начина будућег функционисања и опсега проширења (рецимо, Грузија и Украјина би хтеле да се придруже, али је њихово чланство ван дневног реда за више година унапред), јапанско приступање делује као мало вероватан сценарио, чак и у случају наглог заоштравања односа САД и Кине (иако тако нешто не би требало у потпуности искључити). Поред тога, постоји и мишљење, да није вероватно да би и сâм Јапан тражио пуноправно чланство у НАТО-у у догледној будућности.⁵⁰ Трећи сценарио подразумевао би стварање пацифичке копије Алијансе (САД, Канада, Јапан, Јужна Кореја, Аустралија, Нови Зеланд и можда још нека земља из пацифичког региона), која би потом формализовала односе и савезништво са „аутентичним“ НАТО-ом. Ни ова опција тренутно не делује изводљиво, имајући у виду, између осталог, и традиционалну резервисаност неких држава према самом Јапану (Јужне Кореје, на пример), иако је у случају погоршавања односа Сједињених Држава и Кине, не би требало сасвим елиминисати. Четврта могућност значила би стварање *ad hoc* (не)формалне коалиције Јапана, још неке од земаља које спадају у „глобалне partnере“ НАТО-а и саме Алијансе, у зависности од конкретних геополитичких и безбедносних прилика и изазова у свету или у појединачним регионима. Овакав сценарио је врло могућ, с тим што би највећи терет операционализације оваквог

савезништва поднеле Сједињене Државе.

У сваком случају, Јапан због својих привредних и технолошких капацитета, незанемарљиве, мада све старије популације, као и атрактивног геостратегијског положаја, јесте и наставиће да буде важан политички, и све више војни, чинилац на Пацифику, у Азији, и у свету. Стога ће и његово будуће спољнополитичко и стратегијско опредељење, какво год било, представљати важан елемент у предстојећој реконфигурацији моћи, интереса и геополитичких вектора у светској политици. Досадашње партнерство са Северноатлантском алијансом, са приличном вероватноћом, указује на политичку и безбедносну оријентацију Јапана у годинама, а можда и у деценијама, које следе.

ЛИТЕРАТУРА

Agreement between the Government of Japan and the North Atlantic Treaty Organization on the Security of Information and Material, http://www.mofa.go.jp/region/europe/nato/pdfs/agreement_sim2010.pdf

Brzezinski Zbigniew, "Japan's Global Engagement", *Foreign Affairs*, January 1972, Vol. 50, No. 2.

Brzezinski Zbigniew, "An Agenda for NATO: Toward a Global Security Web", *Foreign Affairs*, September/October 2009, Volume 88, No. 5.

Bžežinski Zbignjev, *Velika šahovska tabla*, CID, Romanov, Podgorica, Banja Luka, 2001.

Bucharest Summit Declaration, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52837.htm?mode=pressrelease

⁵⁰ Randall Schriver, Tiffany Ma, *The Next Steps in Japan – NATO Cooperation*, op. cit. p. 22.

Croft Adrian, "Japan, worried about China, strengthens ties with NATO", *Reuters*, May 6 2014, <http://www.reuters.com/article/us-nato-japan-idUSBREA450RT20140506>

Daalder Ivo, Golfgeier James, "Global NATO", *Foreign Affairs*, September/October 2006, Volume 85, No. 5

Faringdon Hugh, *Strategic geography: NATO, Warsaw Pact and Superpowers*, Routledge, London and New York, 1989.

Flockhart Trine, Kristensen Kristian Søb, *NATO and Global Partnership: To Be Global or to Act Globally?*, DIIS REPORT, Danish Institute for International Studies, Copenhagen, 2008, <http://streitcouncil.org/uploads/PDF/2008-7.pdf>,

Hiroshi Nakanishi, *The Golf War and Japanese Diplomacy*, <http://www.nippon.com/en/features/c00202/>

Individual Partnership and Cooperation Programme between Japan and NATO, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2014_05/20140507_140507-IPCP_Japan.pdf

Japan's Assistance in Afghanistan: Towards Self-Reliance, Ministry of Foreign Affairs of Japan, April 2015, p. 4, <http://www.mofa.go.jp/files/000019264.pdf>,

Japan's Legislation for Peace and Security, March 2016, Government of Japan Seamless Responses for Peace and Security of Japan and the International Community, <http://www.mofa.go.jp/files/000143304.pdf>

"Japan and NATO As 'Natural Partners'" Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan, at the North Atlantic Council Tuesday, May 6, 2014, p. 2, <http://www.mofa.go.jp/files/000037774.pdf>

Joint Political Declaration between Japan and the North Atlantic Treaty Organization, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_exts_99562.htm

Kamp Karl-Heinz, "'Global Partnership': A New Conflict Within NATO?", *Analysis and Arguments*, no. 29, 2006, Konrad Adenauer Foundation, http://www.kas.de/wf/doc/kas_9491-1522-2-30.pdf?061211131118

Koschut Simon, Riecke Henning, "NATO's Global Aspirations: The dispute over enlargement reflect uncertainties about NATO's function", <http://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/1300/5037.pdf>

NATO Encyclopedia 2015, NATO Public Diplomacy Division NATO Headquarters B-1101 Brussels, 2015.

National Security Strategy, December 17, 2013, <http://www.cas.go.jp/jp/siryoku/131217anzenhoshou/nss-e.pdf>

NATO Handbook, NATO Office of Information and Press 1110 Brussels, 2001.

NATO/Japan cooperation in Gulf of Aden disrupts pirate attack, <http://www.aofs.org/2010/08/16/nato-japan-cooperation-in-gulf-of-aden-disrupts-pirate-attack/>

"NATO and Japan – natural partners", Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Japan National Press Club, Tokyo, Japan (followed by Q&A session), http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_99634.htm

Nishihara Masashi, "Can Japan be a Global Partner for NATO?" in: Ronald D. Asmus (ed.), *NATO and Global Partners: Views from the Outside*, Riga Papers, Riga, 2006,

http://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/A4_A_smus-Editor_d.pdf

Record of Japan's International Peace Cooperation Activities based on the International Peace Cooperation Law, <http://www.mofa.go.jp/policy/un/pko/pamph2005-2.pdf>

Salonius-Pasternak Charly (ed.), *From Protecting some to Securing Many. NATO's Journey from a Military Alliance to a Security Manager*, The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki, 2007, https://www.files.ethz.ch/isn/46190/200712_From_Protecting_Some.pdf

Schrivver Randall, Ma Tiffany, *The Next Steps in Japan – NATO Cooperation*, Project 2049 Institute, Arlington, 2010, https://project2049.net/documents/next_steps_in_japan_nato_cooperation_schrivver_ma.pdf

Secretary General welcomes Japanese Defence Minister to NATO Headquarters, http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_139908.htm?selectedLocale=en

Strategic concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organizations, 2010, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf

Tsuruoka Michito, "Asia, NATO and its partners: complicated relationships?" *NATO Review*, February 2010, http://www.nato.int/docu/Review/2009/Asia/nato_partner_asia/EN/index.htm

Tsuruoka Michito, "Japan-Europe Security Cooperation: How to 'Use' NATO and EU", http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/kiyo/pdf/2011/bulletin_e2011_3.pdf

Watanabe Tsuneo 'Nabe', "A NATO-Asia Partnership would Ease Japan's Regional Security Cooperation Dilemma", in: Alexander

Moens, Brooke A. Smith-Windsor (ed.), *NATO and Asia-Pacific*, NATO Defense College, Roma, 2016.

PARTNERSHIP BETWEEN JAPAN AND NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION

Key words

Japan, NATO, partnership, United States, geostrategy, United Nations, peacekeeping operations

Authors

Željko Budimir, MA is a Teaching Assistant at the Faculty of Political Science of the University of Banja Luka

Dr Nebojsa Vukovic is Research Fellow at the Institute of International Politics and Economics in Belgrade

Correspondence

zeljko.budimir@fpn.unibl.org

Field

Geopolitics

Summary

In the paper, the relationship between Japan and the North Atlantic Alliance, the development of their partnership and Japan's contribution to the NATO missions throughout the world, as well as the current status that Japan has in the Alliance, are described and explained. The authors of the paper have presented and explained the models of cooperation between the two sides and the perspectives of their future relationships as well. Apart from the said, the internal political and legal transformation of Japan, directed towards the country's greater and more robust engagement in international missions, including the use of force, which has carefully been avoided in the past seven decades due to constitutional and legal limitations, is also shown in parallel with that. The underlying thesis statement of the paper reads as follows: Japan's coming closer to NATO, i.e. the strengthening of their partnership and the elimination of legal obstacles in Japan itself to the use of force in international politics, are complementary processes. In the paper, the analytical, synthetic and comparative methods are used.

DOI

10.5937/pol1612088B

UDC

327.51(520:4-672EU)

Paper received on

22.09.2016.

Paper accepted for publishing on

30.10.2016.